

DOUĂ MORFEME LEXICALE CU STATUT AMBIGUU ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ: EMO, ETNO

ADRIANA STOICHI OIU ICHIM
Universitatea din București

1. Cele două morfeme¹ care constituie obiectul acestui articol se înscriu între „preferințe lexicale” ale momentului prezent în baza câtorva trăsături considerate specifice pentru această categorie de termeni². Dintre ele, reținem ca semnificative pentru analiza de față următoarele:

- creșterea brusc și masiv a frecvenței în uz, motivată inițial de temeuri obiective (importanța socială a conceptului pe care îl difuzează), iar ulterior, ca rezultat al unei preluări mimetice, asimilabile „modei” lingvistice³;
- prestigiul termenului specializat, care îi extinde sfera de întrebuințare dincolo de domeniul strict al specialiștilor, în direcția limbajului standard și a variantei sale colocviale⁴;
- atracția față de împrumuturi neologice recente, în contextul tendințelor de intelectualizare și internaționalizare a lexicului actual;
- libertatea excesivă față de semnificație, manifestată prin utilizări (con)textuale care pot impune noi valori denotative și/sau conotative (expresive).

2. **Corpusul analizat** provine – în principal – din presa scrisă și audiovizuală a perioadei 2008-2010, întrucât discursul publicistic și-a demonstrat de-a lungul ultimelor două decenii calitatea sa de seismograf al tuturor tendințelor limbii, dar și capacitatea de impunere a inovațiilor în uzul comun⁵. Au fost luate, de asemenea, în considerare, diverse tipuri de posturi pe internet (forumuri de discuții, bloguri, publicitate și presă online) pe care le considerăm

¹ Termenul *morfem* este utilizat aici cu accepția cea mai frecvent atestată în lingvistica românească (segment fonetic independent/liber sau dependent/legat, dotat cu semnificație, fie gramatical, fie lexical) (DSL: 327–328).

² Vezi, în acest sens, Guțu Romalo (2005: 275–293), cu referire la termenii *dialog*, *a manipula*, *mass media*, *vizavi de*. În opinia lui Guilbert (1975: 88), «cette sorte de mots [*mots dans le vent*] traduit une mode passagère ou désigne un phénomène réel dans une forme qui rencontre l’adhésion d’un vaste public pour des raisons complexes, souvent par simple mimétisme».

³ Pentru precizarea conceptului de „mod” lingvistic, vezi Guțu Romalo (2005: 292).

⁴ Fenomenul – frecvent semnalat în lingvistica românească după 1990 (Guțu Romalo 2005; Bidu-Vrănceanu 2007; 2010; Stoichi Oiu Ichim 2001; 2006a; 2006b .a.) – va fi analizat aici din perspectiva terminologiei „externe” (a specialiștilor).

⁵ Vezi, în acest sens, punctele de vedere exprimate de lingviști români (Dimitrescu, în DCR₂: 9; Guțu Romalo 2005: 249) și străini (Pruvost, Sablayrolles 2003: 15-16), precum și proiectul de studiere a neologismelor din presa catalană, inițiat în anul 1989 la Universitatea Pompeu Fabra din Barcelona (Cabré *et al.* 2008a).

semnificative pentru **stilul „relaxat”** al perioadei postdecembriste, caracterizat prin modificarea raporturilor dintre ipostaza scrisă și cea orală a comunicării în favoarea celei din urmă¹.

3. În absența informațiilor lexicografice, **abordarea descriptiv-funcțională** a morfemelor lexicale *EMO* și *ETNO* se va limita la prezentarea unor **fapte de discurs** pe care le considerăm relevante pentru dinamica sistemului limbii în funcționarea sa sincronă². Din această perspectivă, auzul actual, frecvența ridicată a celor două morfeme în diverse variante diastratice și diafazice ale limbii favorizează o anumită **ambiguitate** care nu poate fi explicată exclusiv ca reflex al unor modele străine preluate mimetic.

În **plan morfosintactic**, statutul ambiguu al morfemelor în discuție se datorează dificultăților de încadrare în structurile specifice limbii române și permisivitatea normelor care acceptă cu ușurință schimbarea de statut gramatical (de la morfem legat de tip prefixoidal la morfem liber, utilizat adjectival sau substantival)³.

Ambiguitatea semantică apare ca rezultat previzibil al deplasării celor două morfeme din sfera terminologiei „interne” (T₁) a specialiștilor în direcția terminologiei „externe” (T₂), de interes pentru publicul larg⁴. Atestat în discursul mediatic cu un grad redus de specializare și în limbajul curent, T₂ (numit și socioterminologie⁵) se caracterizează prin extinderi semantic-contextuale ale termenilor, realizate la interferența a două planuri: lexico-semantic⁶ și discursiv-pragmatic⁷.

În consecință, vor fi luate în considerare cele două procese care favorizează dezvoltarea polisemiei termenilor preluate din sfera discursului specializat în mass-media, iar ulterior, în limbajul standard și chiar în registre nonliterare (familiar, colocvial, argotic): (a) **determinologizarea** (în sens restrâns) sau **de – specializarea**, constând în „diluția” sensului specializat, cu pierderea – în grade variabile – a „nucleului dur” al denotației; (b) **banalizarea**, reprezentată prin „diluția” în grad maxim a sensului specializat și prin apariția unor conotații condiționate (con)textuale și pragmatice⁸.

4. *EMO* – rezultat prin trunchiere din engl. *emotion(al)* – nu figurează ca termen independent sau ca formant în niciunul dintre dicționarele românești (MDN, NDU, DCR₂) sau străine (PR, OALD) consultate. În schimb, este frecvent atestat în dicționare online, care oferă informații despre istoria și semantismul acestui anglicism cu circulație internă.

Inițial (anii 1985-1994), *EMO* a fost utilizat în terminologia muzicală pentru a denumi un subgen al rockului. Pe parcursul anilor, prin extinderi semantice succesive (de tip metonimic), *EMO* a ajuns să desemneze pe adepții acestui stil muzical (*emo-kids*), modul lor

¹ Cf. Gușu Romalo (2005: 244).

² *Ibidem*: 29; vezi, în același sens, conceptele „diacronie în sincronie” sau „sincronie dinamică” (DSL: 181), pentru care Guilbert (1975: 33) recurge la formula «coupe synchronique dans le continuum diachronique».

³ Cf. DSL: 376 („Cercetările moderne din perspectivă dinamică și funcțională au atenuat ideea granițelor de netrecut dintre prile de vorbire tradiționale, subliniind eterogenitatea claselor și interferența acestora”); pentru abordarea conversiunii din limba actuală ca procedeu complex sintactico-semantic, vezi Stoichițoiu Ichim (2006a: 231–315).

⁴ Pentru delimitarea și definirea celor două tipuri de terminologii, vezi Bidu-Vrănceanu (2007: 18–31) și (2010: 13–16).

⁵ Cf. Gaudin (2003: 151, 174). Din aceeași perspectivă sociolingvistică, Freixa (2008: 69) identifică în catalană „una zona grisa entre llengua general i llenguatge d’especialitat”.

⁶ Avem în vedere noile sensuri (denotative și conotative) desemnate generic în lingvistica franceză prin sintagma *neologie semantică* (Guilbert 1975: 40-42; Gaudin, Guespin 2000: 251).

⁷ Pentru importanța pragmaticii în terminologia „externă” (T₂), vezi – între altele – Bidu-Vrănceanu (2010: 26).

⁸ Cf. Bidu-Vrănceanu (2007: 155–162).

de a se îmbrăca (*emo-style*) și machia (*emo make-up*)¹, chiar comportamentul respectiv (*emo-acting*) și profilul psihologic².

În limba română, termenul a devenit cunoscut relativ recent (în ultimii 2-3 ani), prin intermediul enciclopediilor online, al site-urilor, blogurilor³ și, în mai mică măsură, prin mass-media.

Dincolo de motivele extralingvistice (socioculturale, istorice etc.)⁴, difuzarea acestui termen specializat în limbajul curent și, îndeosebi, în registrul familiar-argotic al tinerilor, se explică prin proliferarea în limba actuală a formelor trunchiate prin apocop (suprimarea prărilor finale a unor cuvinte, de regulă, substantive simple sau compuse cu prefixoide, precum și adjective)⁵. Procedeu – semnalat de Iorgu Iordan în perioada interbelică sub forma unor preluări din franceză (*cinema, metrou, meteo, taxi*)⁶ – a câștigat rapid teren prin împrumuturi (mai ales din franceză, unde este foarte productiv⁷, dar și din engleză), la care s-au adăugat și abrevieri apărute pe teren românesc (îndeosebi în limbajul familiar, colocvial sau în argou)⁸. Din limba vorbită, termenii trunchiați părăsesc în varianta scrisă, îndeosebi în discursul publicistic, în contextul transgresiei tot mai frecvente și extinse a graniței dintre registrul literar (*high*) și cel familiar/argotic (*low*)⁹.

EMO se înscrie astfel într-o serie de forme trunchiate, cu final vocalic, provenite din suprimarea prărilor finale a unor substantive neanalizabile, precum *antitero(rist)*, *expo(ziție)*, *info(rmație)*, *meteo(rologie)*, *promo(ție)*¹⁰.

Statutul ambiguu al morfemului **EMO** în româna actuală poate fi observat la nivel fonetic, morfosintactic, semantic și pragmatistic.

4.1. Pronunțarea conform limbii-sursă se păstrează în cazul compuselor împrumutate ca atare din engleză:

„O zi din viaa unui *emokid*”; „Au venit *emokids*” (CG, 16/2008, p. 58); „Seria [de benzi desenate] «*EmoBoy*» urmărirea viaa unui erou atât de priceput la a-și dramatiza propria viaa încât a ajuns să dea în *emoputeri*” (C, 9.12.08, p. 24).

¹ „Se îmbracă ciudat. Își acoperă jumătate din chip cu coafuri avangardiste. Își pun cercei în buze și sprâncene și poartă podoabe sub formă de schelete și zeci de brățări” („Ring”, [f.d.], 2008). Potrivit dicționarului englez *The Urban Dictionary*, *emo kids* sunt cei care se îmbracă exclusiv în negru, sunt teribili și își pictează unghiile în negru.

² „Recent, trendul *emo* este asociat cu un stereotip ce constă în a fi emoțional, sensibil, timid, introvertit, anxios” (Wikipedia).

³ Dat fiind numărul important de postări pe internet în care apare **EMO**, pentru a evita încălcarea textului, nu vom indica de fiecare dată sursa, limitându-ne la precizarea izvoarelor din mass-media.

⁴ Guiraud (1966: 65–66) menționează trei cauze extralingvistice ale deplasărilor de sens: schimbarea naturii referentului; mai bună cunoaștere a acestuia; modificarea atitudinii vorbitorilor în raport cu referentul. Vezi și distincția între *referința actuală* și *referința virtuală*, la Baylon, Mignot (2000: 33).

⁵ Pentru diverse aspecte ale trunchierii din româna contemporană, vezi ELR: 589; Carabulea (1983); Hristea (1997); Stoichi și Ichim (2001: 37–41; 2006a: 304–306).

⁶ *Apud* Stoichi și Ichim (2001: 37).

⁷ Vezi, între altele, Pruvost, Sablayrolles (2003: 29,14) și Maamri (2006).

⁸ Pentru exemple, vezi DCR₂ și lucrările menționate în nota anterioară.

⁹ Gușu Romalo (2005: 244).

¹⁰ Numeroase alte forme trunchiate care s-au impus în limbajul standard ca adjective (și, în mai mică măsură, ca substantive) au fost „decupate” din (re)compuse de tip „clasic” sau „modern”: *afro*, *audio*, *auto*, *bio*, *disco*, *eco*, *etno*, *foto*, *hidro*, *macro*, *maxi*, *melo*, *micro*, *mini*, *moto*, *porno*, *radio*, *retro*, *tehno*, *tele*, *vice* (vezi Avram 1997: 33; Gaudin, Guespin 2000: 287-290; Radimsky 2004; Stoichi și Ichim 2006b; 2006c).

Utilizat ca morfem independent, **EMO** înregistrează o variantă de pronunțare englească (percepută ca un „cultism” fonetic) și o variantă românească, aflată în certă extindere pe măsură ce procesul determinologizării avansează, permițând o apropiere (de tipul etimologiei populare) între engl. **EMO** și familia lexicală – în sens larg – care include termenii *emo ie*, *a emo iona*, *emo ional*, *emotiv*.

4.2. Sub aspect morfosintactic, EMO este slab productiv ca morfem legat (cu valoare funcțională de prefixoid). *Emobac*, *emoblog*, *emoglume*, *EMOmania*, *emo-tunsori*¹sunt *tunsori*¹sunt câteva exemple înregistrate pe diverse site-uri și bloguri (la care se adaugă creații gazetarești ocazionale discutate *infra*, sub **4.4.**). Se remarcă, în schimb, marea disponibilitate a românei actuale de a calchia compuse „savante” englezești prin sintagme în care **EMO** este utilizat ca **adjectiv invariabil postpus**: „copiii *emo*” (Ga, 14.05.08, p. 12), după engl. *emokids*; „băiat *emo*” („Identity Communication”, 5/2009), după engl. *EmoBoy* (titlul unei serii satirice de benzi desenate); „fat *emo*”, după engl. *EmoGirl* (jocuri online); „stilul *emo*”, după engl. *emo-style*; „poze *emo*”, după engl. *emo-pictures* etc.

Adjectivul EMO este asociat unor substantive românești cu trăsăturile /+Animat/ și /+Uman/: „Psihologii consideră că părinții și profesorii sunt direct responsabili de felul în care evoluează acești copii *emo*” (Ga, 14.05.08, p. 2); „Generația *emo* are lipici la Hollywood” (C, 9.12.08, p. 24).

Mai frecvent însă, adjectivul determină substantive /-Animat/, actualizându-și sensuri specializate din domeniul muzical:

„La trendul «english» se adaugă trendul «emo», cel puțin la preselecția nr. 1 [pentru festivalul Eurovision]”; „Sunt numai piese *emo*” (JN, 19.01.09, p. 14); „muzică *emo*”; „formații *emo*” sau din mod: „Într-o combinație de trash cu pietre semi-prețioase, cerceii *emo* accessorizează orice înuț, dându-i o notă glam” (CG, 16/2008, p. 5); „frizuri *emo*”; „rechizite *emo* pentru noul an școlar”; „felicități *emo*”.

Ocazional, valoarea adjectivală din context permite exprimarea categoriei comparative: „La cât de *emo* e trendul preselecției naționale [pentru Eurovision], parcă nu mai contează atât de mult cine va urca în trenul pentru Moscova” (JN, 29.01.09, p. 14).

Prin **conversiune**², **EMO** este utilizat ca **substantiv invariabil** (sub aspectul genului, al numărului și al flexiunii cauzale), cu două sensuri denotative:

– **EMO₁** (scris, ocazional, cu inițială majusculă) desemnează fenomenul cultural, o modă sau un tip de comportament:

„Apropo de *Emo* e nevoie să precizăm că acest gen de cultură este perceput ca o secție de copii mai «sensibili» cu gânduri sinucigăe”; „Acum *Emo* nu mai este un curent sau o cultură, este o modă” (JN, 29.01.09, p. 14); „«*Emo*» este o formă de exprimare a rebeliunii față de părinți”.

– **EMO₂** – ca substantiv aparținând genului comun (cu o formă unică pentru masculin/feminin), și invariabil în funcție de număr – este utilizat cu referire la adepții curentului respectiv:

¹ Toate citirile respectă grafia surselor.

² Vezi capitolul „Vechi și nou în domeniul conversiunii” (în special, p. 304–306), în Stoichi și Stoichi oiu Ichim (2006a).

„Trauma unui *emo*” (Ant3 – 11.10.09); „Adolescenții tineri transformă și pentru o seară în *emo*, cu machiaj negru pe la ochi, ten palid și un aer lugubru, cu toții celebrează în stil românesc șirbătoarea de import a Halloween-ului” (AM, 26.10.08, p. 8); „Keffiyeh este e arfa tradițional arab [...]. În România, a fost adoptat de toată lumea, de la *emo* la rockeri [...].” („Ambition”, februarie 2010, p. 36); „*Emo*, generația copiilor deprimăți” (EZ, 20.10.07, p. 3); „Bancuri cu *emo*”; „Zece *emo* care bocesc deodată”; „Cum se îmbracă *emo*”; „Jocuri frecventate de *emo*”; „prieteni ai unui *emo*”; „tendințele de suicid ale *emo*”.

4.3. Examinarea comportamentului semantic al morfemului **EMO** în (con)texte de largă circulație (din mass-media și din limba comună) evidențiază o **polisemie complexă și dinamică**, atât internă, cât și externă¹, care poate conduce la ambiguitate prin interpretări subiective.

Polisemia internă se manifestă prin deplasări semantice și contextuale generatoare de noi sensuri, care pot strezeli legătura cu denotația și apar în același domeniu referențial. Acest dinamic semantic, determinat extralingvistic (prin evoluții în plan sociocultural, artistic, psihologic), a fost semnalat atât de lingviști (1), cât și de publiciști (2):

- (1) „Mai frecvent în limbajul tinerilor, cuvântul [**EMO**] desemnează un stil muzical și – ca în multe alte cazuri – un stil vestimentar și chiar de comportament asociat cu preferințe muzicale” (Zafiu 2008: 15).
- (2) „*Emo* a devenit între timp un curent vestimentar și muzical ce caracterizează indivizii extrem de sensibili și anxioși” (C, 9.12.08, p. 24).

Polisemia externă este rezultatul printraderii morfemului **EMO** în limbajul curent, unde valorile sale denotative (derivate din sensul specializat) s-au „diluat” progresiv pe măsură ce a devenit un termen „la mod”, preluat mimetic, cu o semnificație mai mult sau mai puțin difuză. Sunt relevante în acest sens două posturi de pe site-uri dedicate termenului **EMO** și un citat din presa de largă circulație:

„Prerea mea este că mulți copii de 13-14 ani zic că sunt *emo* pentru că ei cred că așa e la mod, din cauza importanței care s-a dat în ultimul timp acestui stil. Mulți însă nu înțeleg despre ce e vorba și nici nu se identifică cu ceea ce fac sau cu ceea ce discut”.

– „Psihologul clujean Daniel David, șeful Catedrei de Psihologie Clinică și Psihoterapie a Universității «Babe-Bolyai» consideră că stilul «*emo*» este un nume modern a ceea ce se cheamă «criză de adolescență» [...] «*Emo*» este o formă de exprimare a rebeliunii față de părinți”.

– „Apropo de *Emo* e nevoie să precizăm că acest gen de cultură este perceput ca o sectă de copii mai «sensibili» cu gânduri sinucigătoare! [...]. Acum *Emo* nu mai este un curent sau o cultură, este o modă” (JN, 29.01.09, p. 14).

4.4. Extinderea semnificației lui EMO sub impactul cuvintelor din familia rom. *emo* ie² a fost dublată de impunerea unor **valori conotative, ironice – depreciative**, condiționate pragmatilistic. De regulă, acestea sugerează instabilitatea emoțională, comportamentul depresiv-anxios, exacerbarea emoțiilor negative și a înclinărilor spre autovictimizare.

¹ Pentru distincția dintre cele două concepte, vezi Bidu-Vrănceanu (2007: 112–119).

² Zafiu (2008: 15) vorbește, în acest sens, de o „remotivare etimologică”, asociată extinderii semantice.

Ilustrăm aceste evoluții semantice prin trei compuse *ad-hoc* în care **EMO** figurează ca prefixoid (morfem dependent): *Emovision*, *emopolitic*, *emoactivist* (*politic*). Deloc întâmplător, cele trei formații lexicale cu statut de *hapax legomenon* apar în titlurile unor articole cu caracter critic, polemic sau satiric, fiind motivate atât de „funcția de apel”, cât și de „funcția argumentativă”¹ a neologismului din presă.

În primul caz, *Emovision* (creat prin analogie cu numele binecunoscutului festival european de muzică ușoară) apare în titlul unui reportaj („*Emovision*, nu Eurovision!”, JN, 29.01.09, p. 14) referitor la selecția melodiei ce va reprezenta România la festivalul respectiv. Conotația ironică a compusului vizează „moda *emo*”, dominantă atât în plan muzical („Să se facă din nou o preselecție, să avem și noi din ce să alegem. Sunt numai piese *emo!*”), cât și în stilul de vestimentație și machiaj („A fost o adevărată «arlechinadă *emo*», dacă ne e permis această sintagmă: urechi de pisică și lacrimi pictate pe obraz [...], înșeriți în blugi, vânătăi și cearcăne de nesomn etc.”).

Ca titlu de editorial, compusul *Emopolitica* își actualizează conotațiile ironic-depreciative în cadrul unui paralelism explicit între tinerii din generația *emo* și clasa politică actuală, subliniindu-se ca trăsături comune incapacitatea de comunicare și izolarea de lumea reală:

„Sunt ciudași și îi construiesc lumea lor. Sunt lângă noi și nu-i vedem. Se înșiră în ea de restul și îi au propria comunitate. E generația *emopolitică*.”

Spre deosebire de tinerii din generația *emo*, care au sentimente foarte puternice, politicienii din generația *emo* n-au nici un sentiment [...]. Din când în când, *emopoliticii* ar trebui să se uite pe fereaștră și să comunice cu cei de jos. Abia atunci se vede că, de fapt, sunt rupți de realitate și vin din lumea lor” (C, 13.05.08, p. 17).

În titlul unui alt editorial cu caracter critic și satiric, privind implicarea artiștilor în campaniile electorale („*Emoactiviții politici*” – G, 19.09.08, p.1), **EMO** își actualizează sensul etimologic (primar) „relativ la emoții”. Conotația peiorativă se explică în plan sintagmatic prin incompatibilitatea semantică și de registru stilistic dintre (*emo*) și pe de o parte și *activist politic*, pe de altă parte:

„Partidele de azi mizează pe emoție, pe capacitatea vedetei de a stimula cu vocea sau cu sânii simțul minții omenești [...]. Își creează, astfel – pe lângă showmanii politici [...] – o unealtă nouă, *emoactiviții*, care sînt lupte cu mijloace sentimentale împotriva indifferenței electorale”².

Ambiguitatea funcțională (adjectiv/nume), invariabilitatea, corpul fonetic extrem de redus și „fluiditatea” semantică pot explica apariția – în limba vorbită – a numelui de agent *emoist*. Format cu sufixul neologic internațional *-ist*, deosebit de productiv pe teren românesc datorită capacității sale de a se atașa la o mare varietate de cuvinte-bază³, *emoist* se înscrie în seria derivatelor create prin analogie de la numele – românești sau străine – ale unor genuri ori curente muzicale⁴, desemnând, în tonalitate familiară, un „fan” al stilului muzical sau vestimentar *emo*:

¹ Cu privire la cele două funcții ale neologismelor, vezi Pruvost; Sablayrolles (2003: 79–81).

² Pentru alte exemple de utilizări ironice ale morfemului **EMO** în limbajul presei sportive și al politicii, vezi Zafiu (2008: 15).

³ Cf. Stoichițoiu Ichim (2001: 20–21); (2006a: 210–216).

⁴ Cf. *folkist*, *punkist*, *manelist* etc.

„Maneli tii vor pieri pe limba lor, visând la pream rire ca Gu , *emoi tii* vor umple cimitirele i uite a a societatea româneasc rateaz vreo dou -trei genera ii” (rubrica *Opiniile cititorilor*, în JN, 8.10.08, p. 4); „Ce trebuie s con in garderoba unui *emoist*?” (limb vorbit – emisiune TV); „Rockerii nu au nici o leg tur cu *emoi tii*” (www.emoi ti.info)

Femininul *emoist* este atestat pe site-uri ca echivalent familiar–ironic pentru engl. *Emo-girl* (Emo-kids.ro).

5. ETNO – (fr. *ethn/o/-*, cf. gr. *ethnos*) este înregistrat în dic ionarele române ti exclusiv ca element de compunere savant cu sensurile „popor, comunitate etnic , ras ” (MDN: 333), respectiv „(referitor la) popor, etnic; (referitor la) ras ” (NDU: 503). Compusele substantivale i adjectivale în care figureaz prefixoidul în discu ie sunt, în totalitate, termeni de specialitate: (a) împrumuta i ca atare, neanalizabili în român (*etnocid* < fr. *ethnocide*; *etnocra ie* < fr. *ethnocra ie*; *etnograf* < fr. *ethnographie*); (b) calchia i dup francez i, mult mai rar, dup englez (*etnocentrism* – cf. fr. *ethnocentrisme*, engl. *ethnocentrism*; *etnocultur* < fr. *ethnoculture*; *etnolingvistic*, cf. fr. *ethnolinguistique*); (c) crea i pe teren românesc (*etnociviliza ie*; *etnocoregrafie*; *etnosemiotic* etc.).

Extinderea utiliz rii formantului **ETNO** dincolo de grani a limbajelor de strict specialitate, în direc ia limbii comune i a limbajului mass-media a avut drept consecin impunerea în uzul curent a **doi noi sensuri**, individualizate prin grade diferite de determinologizare i de condi ionare pragmatilistic ¹. Le vom desemna în continuare prin **ETNO₁** i **ETNO₂** pentru a eviden ia c avem de a face cu **doi forman i omonimi**, ultimul fiind o inova ie insolit a românei actuale.

De re inut c niciuna dintre aceste noi valori nu apare consemnat în dic ionarele române ti (MDN, NDU, DCR₂), de i actualizarea lor – prin intermediul morfemelor libere i/sau legate – poate genera ambiguitate la nivelul vorbitorilor nespeciali ti².

5.1. Deta at din compuse savante analizabile (precum *etnofolcloric* sau *etnografic*), **ETNO₁** este utilizat în texte cu specializare medie (din domeniul artistic i al vestimenta iei) ca **formant antepus**, dar, mai ales, ca **adjectiv invariabil postpus** sau, prin conversiune, ca **substantiv**. Extinderile contextual-semantice înregistrate de **ETNO₁** ca prefixoid „modern”³ în raport cu sensul etimologic („clasic”) pun în eviden mecanisme semantice ale **polisemiei externe**. „Dilu ia” sensului specializat/etimologic este minim în acest caz, dat fiind conservarea „nucleului dur” al semnifica iei, demonstrat de sinonimia referen ial cu adjectivul *etnic* („Stil *etnic* – stil care preia elemente din costumele tradi ionale ale diferitelor popoare” – DB: 66; „Curentul *Etnic Look*” – DB: 199).

Dintre forma iile compuse cu prefixoidul în discu ie pot fi citate cele din urm toarele contexte: „*Etno TV*” [canal de televiziune dedicat muzicii populare]; „Festivalul *Eco-Etno-Folk Film*” (ReTV, 1.09.05); „Surse *etno-folclorice*”; „amestec de *etno-folk*” [în domeniul stilurilor vestimentare] (DB: 72, 77).

Ca **morfem liber în pozi ie adjectival** , **ETNO₁** apare în sintagme recurente din domeniul modei („formul vestimentar de inspira ie *etno*” – DB: 201) sau al muzicii moderne

¹ Pentru dinamica semantic a afixoidelor, vezi Dimitrescu (1995: 174-184); (2002); Avram (1997); (2000); Stoichi iou Ichim (2006b); (2008).

² Cf. Avram (1997: 32).

³ Distinc ia dintre sensurile „clasice” i cele „moderne” ale afixoidelor teoretizat de lexicologii francezi (Gaudin, Guespin 2000: 290) a fost preluat în analizele consacrate neoconfixelor de sens din italian (Radimsky 2004) i român (Stoichi iou Ichim 2006b).

cu tent folcloric („Rocsana Marcu nu a renunat la cariera muzicală. Nici la stilul *etno*” – Tele G, 6/2005, p. 4).

Substantivizat, *ETNO*₁ actualizează sensul referitor la vestimentația de inspirație populară: „Liza Panait a surprins prin reînțoarcerea la stilul [vestimentar] care a consacrat-o: *etno* cu puternice influențe populare românești” (RL-TL, 18/2005, p. 42); „haine apar înănd altor stiluri decât cel *etno*” (DB: 100).

5.2. *ETNO*₂ este atestat exclusiv ca **morfem legat (prefixoid)** în cadrul compusului de tip adjectival *etnobotanic(e)*.

Caracterizat printr-o creștere sensibilă și rapidă a frecvenței de utilizare în limbajul comercial, în limba vorbită cu coloratură familiar-argotică¹ și în presa de largă circulație, respectivul compus desemnează în mod criptic (netransparent) „plante cu efect halucinant sau euforic”, asimilate drogurilor „legale” sau „uoare”².

5.2.1. Acest nou sens al compusului *etnobotanic(e)* – absent din dicționarele românești (MDN; NDU, DCR₂) și străine (PR; OALD) consultate – este rezultatul unei „**manipulări semnificative**”³ formantului omonim *ETNO*₁ (selecție, în terminologia „internă”, a specialiștilor, adjectivul *etnobotanic* și substantivul *etnobotanic* se referă la denumirile populare ale plantelor dintr-un anumit spațiu etnic – cf. NDU: 503)⁴.

„Manipularea semnificativă” – din rațiuni legate de marketing⁵ și de eludarea legislației referitoare la droguri – este sesizată atât în mass-media⁶, cât și în comentarii postate pe forumuri⁷, care evidențiază ambiguitatea deliberată a termenului respectiv.

„Diluția” în grad maxim a sensului specializat (din T₁) al compusului *etnobotanic(e)* – care corespunde fenomenului de **banalizare**¹ a termenilor – este evidențiată de caracterul

¹ Reamintim că, în argoul diverselor limbi, prin sinedocă „generalul pentru particular”, drogurile canabis și marijuana sunt desemnate eufemistic prin hiperonimul *iarbă* (vezi George Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2006, p. 126); cf. fr. *herbe*, cu sensul „plante halucinogene” în limbajul familiar (PR: 1258) și engl. *grass*, cu sensul argotic „marijuana” (OALD: 651).

² Aceiași intenție criptic-eufemistică se observă în denumirile „hibride” (anglo-românești) ale magazinelor care comercializează asemenea produse: *Smart-shop etnobotanic*, *SpiceShop Etnobotanic*, *Herbal Shop*, *Magazin etnobotanic de tip smoke-shop* etc.

³ Conceptul, preluat de la Mortureux (1997: 55-56), poate fi abordat din perspectiva relației dinamice dintre sistem și uz. Vezi, în acest sens, Guilbert (1975: 72): «L'effet de sens d'un locuteur dans une circonstance donnée, peut ensuite devenir sens nouveau, s'il est repris d'une manière permanente». Baylon, Mignot (2000: 36) operează cu distincția «le sens en langue» vs. «le sens en emploi» («effets de sens», «sens en discours», «sens actuel», «sens textuel», «sens contextuel»).

⁴ Pentru acest sens, vezi www.etnoplant.ro: „Acest site este dedicat în întregime plantelor *etnobotanice* rare. Noi ne adresăm în special acelor colecționari privați pasionați de plantele *etnobotanice*”.

⁵ Referindu-se la strategiile de numire a noilor produse, Pruvost; Sablayrolles (2003: 82) vorbesc despre așa-numitele «néologismes 'commerciaux' dont les sonorités puissent paraître attrayantes et évocatrices».

⁶ „Ierburile pentru vise sunt la mare căutare în rândul adolescenților. Pe ambalajul lor este menționat faptul că sunt destinate studiului etnobotanic, însă, în realitate, toată lumea știe că aceste ierburi se fumează” (A, 13.02.10, p. 6).

⁷ „Mă surprinde denumirea bizară: «etnobotanice»?! Nu știu ce poate însemna așa că apelez la dicționar: *etnobotanic* = 1. s.f. **Studiu al denumirilor populare ale plantelor** (...). Nu voi comenta acum prescriptivist despre corectitudinea lingvistică. Mi-aș dori să știu cu care cuvânt complet «neutru» poate căpta sensuri bizare în vorbirea populară, prin simpla utilizare excesivă făcută de un marketing dubios și o presă imbecilă. Ce legătură are surogatul de drog cu studiul denumirilor populare ale plantelor, zău că nu pot să-mi dau seama.”

pleonastic al sintagmei *plante etnobotanice*, impus ca atare în terminologia „extern ” (T₂) difuzat prin internet² și prin mass-media:

„În România sunt peste 500000 de consumatori de *plante etnobotanice*”; „Decesul unui tânăr consumator de *plante etnobotanice*”; „Glasul care a adus *plantele etnobotanice* în România nu-și face probleme pentru soarta afacerii sale” (A, 6.02.10, p. 5); „Interdicția privind comercializarea *plantelor etnobotanice* a intrat în vigoare ieri prin publicarea în Monitorul Oficial” (www.gandul.info, 15.02.10).

5.2.2. Un al doilea argument care probează „manipularea” semantic generatoare de ambiguitate în cazul compusului analizat aici (și, implicit, în cazul prefixoidului *ETNO*₂) este oferit de existența, în paralel, a **doi paradigme de (cvasi)sinonime** cu funcție explicativă³, diferite din punct de vedere pragmatic (funcțional) prin statutul social și intențiile comunicative ale locutorilor, precum și prin condițiile de uzaj (registrul stilistic).

(a) Prima paradigmă – pe care o considerăm relevantă pentru **discursul de popularizare/vulgarizare** de tip informal (limbă vorbită, forumuri de discuții, bloguri etc.) sau semi-formal (presa de larg circulație) vehiculează o gamă largă de **(cvasi)sinonime referențiale**, aparținând terminologiei „externe”. Această relație de echivalență (aproximativ) se exprimă prin:

- **parafraze explicative** de tip asociativ și, mai rar, de tip substitutiv:

„magazinele etnobotanice, *adică magazinele care vând substituenți de cannabis sau alte halucinogene*” (www.arhiblog.ro); „plante etnobotanice, *alternative legale pentru droguri*” (www.citynews.ro); „așa-numitele «*droguri legale*»” (A, 6.02.10, p. 5); „*droguri bio*” (G, 15.02.10, p. 10).

Se observă că prezența **anglicismelor** în componența acestor parafraze sinonimice reprezintă o altă modalitate de „manipulare a semnificației” prin utilizarea unor (cvasi)sinonime cu funcție eufemistică, lipsite de transparență pentru masa vorbitorilor: „produse de tip «*spice*»” (A, 6.02.10, p. 5); „plante etnobotanice cu caracter de *aromatherapy*” (jobs, bizoo.ro/locuri de muncă); „magazin etnobotanic de tip *smoke-shop*” (www.realitatea.net)⁴.

- **sinonime lexicale aproximative (cvasisinonime)**, neutre din punct de vedere stilistic, având statut de **hiperonime**⁵: „*produse etno-botanice*”; „*ierburi etnobotanice*”; (A,

¹ Pentru descrierea mecanismelor semantice ale *banalizării*, vezi Bidu-Vrănceanu, (2007: 157–161).

² Vezi, în acest sens, numeroasele anunțuri publicitare de pe internet („Angajăm vânzătoare pentru magazin de *plante etnobotanice*” – www.folderjobs.ro/companie/5675; „Vindem *plante etnobotanice*” – www.arhiblog.ro) și postări pe forumuri („Discuții libere despre droguri naturale, *plante etnobotanice*, schimb de informații precum și alte chestii tari” – etnoplant.shop-forum.net).

³ Pentru o analiză detaliată a principalelor mijloace lingvistice de explicitare (*vulgarizare*) a termenilor științifici (parafraza, sinonimia, hiponimia, metaforizarea), vezi Bidu-Vrănceanu (2007: 165–176).

⁴ O motivație similară stă la baza utilizării sintagmei englezești *weed shop* ca sinonim pentru *magazin de plante etnobotanice* (engl. *weed* „buruieni” are în limbajul informal sensul „cannabis” – cf. OALD: 1668): „halucinogene cumpărate din controversatele *weed shop-uri*” (G, 15.02.10, p. 7).

⁵ Cf. Bidu-Vrănceanu (2007: 173): „Sunt convingătoare exemple când termeni științifici mai bine cunoscuți, cu statut de *hiperonim* înlocuiesc în limbajul profanilor *hiponime* mult mai specializate sau mai puțin accesibile”.

6.02.10, p. 5); „*prafuri legale*” (A, 13.02.10, p. 6); „a a-numitele «droguri ilegale»” (A, 6.02.10, p.1);

(b) a doua paradigmă include o serie de **sinonime specializate**, apar înând terminologiei „interne” (medical , farmaceutic), utilizate într-un text legislativ¹ și în texte publicistice de popularizare, cu finalitate informativă : „substanțe și preparate *stupefiante* și *psihotrope*”; „plante și substanțe *halucinogene*/cu proprietăți *psihoactive*” (www.ecz.ro, 10.02.2010); „produse etnobotanice din plante sau combinații de plante cu efect *halucinogen* sau *euforic*” (A, 6.02.2010).

5.2.3. Din categoria formelor jurnalistice insolite reținem numele de agent *etnobotanist* (sinonim familiar conotat peiorativ pentru „patron al unui magazin de produse etnobotanice” – A, 13.02.10, p. 6) și compusul *etno-botanic(i)*, utilizat ca determinant al substantivului *politiciani* în titlul unui editorial cu caracter critic și polemic („Politiciani *etno-botanici*”, G, 15.02.10, p. 10). În ambele cazuri „senzația bizară” produsă receptorului și expresivitatea contextuală nu se explică prin încălcarea unei reguli de bună formare existente în limbă, ci prin transgresarea condițiilor de aplicabilitate a regulilor respective². În plus, titlul editorialului citat exploatează ambiguitatea morfemului *ETNO*³, care permite jocul de cuvinte cu coloratură ironică la adresa politicianilor care fac „declarații halucinante” sau populiste: „Ca să spui a ceva chiar trebuie să fii drogat. Ori cu substanțe *etno-botanice*, ori cu politici *etno*”).

6. Deși caracterul recent al faptelor de limbă discutate nu permite previziuni asupra evoluției ulterioare a celor două morfeme, considerăm că analiza pe care le-am consacrat-o aici aduce în prim-plan implicarea factorului social în dinamica lexicului și demonstrează capacitatea românei actuale de a asimila formele și procedeele internaționale de îmbogățire a vocabularului.

SIGLE ȘI ABREVIERI

A – „Adevărul”; **AM** – „Adevărul. Magazin de duminică”; **Ant3** – canalul de televiziune „Antena 3”; **C** – „Cotidianul”; **CG** – „Cool Girl”; **DB** – Doina Berchin, *Moda pe în eșul tuturor*, București, Paideia, 1999; **DCR₂** – Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Logos, 1997; **DEX** – *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1996; **DSL** – Angela Bidu-Vrănceanu; Cristina Clăra; Liliana Ionescu-Ruxandoiu; Mihaela Manca; Gabriela Pandinelegan, *Dicționar de termeni ale limbii*, București, Nemira 2001; **EZ** – „Evenimentul zilei”; **G** – „Gândul”; **Ga** – „Gardianul”; **JN** – „Jurnalul Național”; **MDN** – Florica Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, București, Saeculum, I.O., 2002; **NDU** – Ioana Oprea, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Z stroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a treia, București – Chișinău, Litera Internațional, 2009; **OALD** – A.S. Hornby, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* seventh edition, Oxford, Oxford University Press, 2005; **PR** – *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (sous la direction de Josette Rey-Debove, Alain Rey), Paris, Dictionnaires Le Robert; **ReTV** – canalul de televiziune „Realitatea TV”; **RL-TL** – „România liberă” – supliment „Timpul liber”; **TeleG** – „Telegândul” (supliment TV).

¹ „Ordonanța de urgență pentru completarea Legii nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea consumului ilicit de droguri și a Legii nr. 339/2005 privind regimul juridic al plantelor, substanțelor și preparatelor stupefiante și psihotrope elaborată de către Ministerul Sănătății” (10.02.2010).

² După Cabré, Freixa, Solé (2008: 127), în asemenea cazuri, se poate vorbi despre „transgresarea literalității unei reguli”.

³ Vezi supra (5.1 și 5.2) discuția despre omonimele *ETNO₁* și *ETNO₂*.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, 1997, „Compuse de tip tematic în presa actual ”, *Studia Universitas Babe -Bolyai. Philologia*, XLII, nr. 4, p. 25–36.
- Avram, Mioara, 2000, „Rom. -cid: un formant polisemantic sau doi formani omonimi?”, *Limba român*, XLIX, 1, p. 31–38.
- Baylon, Christian; Mignot, Xavier, 2000, *Initiation à la sémantique du langage*, Paris, Nathan.
- Bidu-Vr nceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mi care. De la dic ionare la texte*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Bidu-Vr nceanu, Angela (coord.), 2010, *Terminologie i terminologii*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Bidu-Vr nceanu, Angela, 2010, „Terminologia – considera ii generale”, în Bidu-Vr nceanu (coord.) 2010: 11–30.
- Cabré, Maria Teresa, Judit Freixa, Elisabet Solé (eds.), 2008a, *Lèxic i neologia*, 2a ed., Barcelona, Institut Universitari di Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.
- Cabré, Maria Teresa, Judit Freixa, Elisabet Solé, 2008b, „À la limite des mots construits possibles”, în Cabré, Freixa, Solé (eds.) 2008a, p. 117-134.
- Carabulea, Elena, 1983, „Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba român ”, *Studii i cercet ri lingvistice*, XXXIV, nr. 6, p. 517-523.
- Dimitrescu, Florica, 1995, *Dinamica lexicului românesc: ieri i azi*, Cluj-Napoca/Bucure ti, Clusium/Logos.
- Dimitrescu, Florica, 2002, „EURO-. Portret neterminat al prefixoidului euro-“, în Pan Dindelegan (coord.) 2002: 117–130.
- Freixa, Judit, 2008, „La dimensió social de la neologia”, în Cabré, Freixa, Solé (eds.) 2008a: 67–76.
- Gaudin, François, 2003, *Socioterminologie: une approche sociolinguistique de la terminologie*, Bruxelles, De Boeck. Duculot.
- Gaudin, François; Guespin, Louis, 2000, *Initiation à la lexicologie française. De la néologie aux dictionnaires*, Bruxelles, De Boeck. Duculot.
- Guilbert, Louis, 1975, *La créativité lexicale*, Paris, Larousse.
- Guiraud, Pierre, 1966, *La sémantique*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Gu u Romalo, Valeria, 2005, *Aspecte ale evolu iei limbii române*, Bucure ti, Humanitas.
- Hristea, Theodor 1977, „Trunchierea cuvintelor i fenomenele înrudite”, *Limba i literatura român*, XXVI, 1, p. 13–17.
- Maamri, Mohamed, 2006, „La troncation: processus de formation des mots et d'économie lexicale”, în López Diaz, Montserrat; Maria Montes López (éds.), *Perspectives fonctionnelles: emprunts, économie et variation dans les langues*, Lugo, Axac, p. 229–232.
- Mortureux, Marie-Françoise, 1997, *La lexicologie entre langue et discours*, Paris, SEDES.
- Pan Dindelegan, Gabriela (coord.), 2002, *Actele colocviului Catedrei de limba român (22-23 noiembrie 2001). Perspective actuale în studiul limbii române*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Pan Dindelegan, Gabriela (coord.), 2006, *Limba român – aspecte sincronice i diacronice*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Pešek, And ej (éd.), 2004, *Langue et société. Dynamique des usages*, „Opera Romanica, 5. eske Bud jovice, Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis”.
- Pruvost, Jean; Sablayrolles, Jean-François, 2003, *Les néologismes*, Paris, PUF.
- Radimský, Jan, 2004, „Les nouveaux confixes en italien contemporain “, în Pešek (éd.) 2004: 151–157.
- Stoichi oiu Ichim, Adriana, 2001, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamic , influen e, creativitate*, Bucure ti, ALL.
- Stoichi oiu Ichim, Adriana, 2006a, *Creativitate lexical în româna actual*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Stoichi oiu Ichim, Adriana, 2006b, „Neoconfixarea în româna actual ”, în Pan Dindelegan (coord.) 2006: 312–327.

Stoichi oiu Ichim, Adriana, 2008, „Observa ii privind semantismul afixoidelor în româna actual ”, *Studii i cercet ri lingvistice*, LIX, 1, p. 237–250.
Zafiu, Rodica, 2008, „EMO”, *România literar* , 25, p. 15.

Deux morphèmes lexicaux au statut ambigu en roumain contemporain: emo, etno

Notre travail s’est donné pour objectif de présenter quelques aspects de la «migration» des morphèmes spécialisés **EMO** et **ETNO** vers le lexique commun. Nous nous sommes livrées à une analyse structurelle et fonctionnelle en portant une attention toute particulière aux emplois de ces deux morphèmes (non répertoriés par les dictionnaires du roumain actuel) dans le discours de la presse et dans le langage « relâché ». L’analyse du corpus a mis en évidence plusieurs directions de la dynamique du sens (extensions, restrictions ou spécialisations sémantiques, l’apparition des formants homonymes et le développement des valeurs figurées ou euphémiques). Nous avons également signalé la présence d’ambiguïtés sémantiques pour lesquelles le seul moyen de désambiguïstation possible reste le contexte situationnel et socioculturel.